

Πάρε τα χνάρια που άφησα
Η ζωή και το έργο του Θόδωρου Δερβενιώτη

ΒΙΟΓΡΑΦΙΕΣ

Επιμέλεια τόμου: Αρτεμις Λόν
Επιμέλεια - Διόρθωση: Σουλβί Ρηγοπούλου
Σελιδοποίηση: Μαρίνα Μπίτσικα
Εξώφυλλο: ΜΟΤΙΒΟ ΕΚΔΟΤΙΚΗ Α.Ε.

© 2024 Εκδόσεις Τόπος & Σπύρος Δερβενιώτης
για την ελληνική γλώσσα σε όλο τον κόσμο
ISBN: 978-960-499-503-5

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμία διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Κατά τον Ν. 2387/20 (όπως έχει τροποποιηθεί με τον Ν. 2121/93 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με τον Ν. 100/1975), απαγορεύονται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε κάποιο σύστημα διάσωσης και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς τη γραπτή άδεια του εκδότη. Απαγορεύεται επίσης η αναπαραγωγή ή χρήση του έργου με σκοπό την εκπαίδευση τεχνολογιών τεχνητής νοημοσύνης χωρίς την άδεια του κατόχου των πνευματικών δικαιωμάτων.

Εκδόσεις Τόπος
Μεθώνης 71Α, 10683, Αθήνα
Τηλ.: +30 210 8222835
Επικοινωνία: info@motibo.com

Κεντρική διάθεση
Ζωσιμάδων 6, 10683, Αθήνα
Τηλ.: +30 210 3221580
Επικοινωνία: bookstore@motibo.com

Σπύρος Δερβενιώτης

Πάρε τα χνάρια που άφησα
Η ζωή και το έργο του θόδωρου Δερβενιώτη

Στη μητέρα μου Πετρούλα,
στη σύντροφό μου Μαρία.
Στη μνήμη τους.

Περιεχόμενα

Πρόλογος	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 Ζαγορά Πηλίου	15
Το φως της ημέρας και το σκοτάδι της νύχτας	17
Αντιλαλούν οι ρεματιές	24
Ψυχή αντίρτη.....	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Εξορία	31
Αποθήκη Σαρακηνού και Γαλλίας	33
Δεσμώτες του πελάγου	37
«Πας φαντάρος»	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Μακρόνησος	47
Διαβολονήσι.....	49
Η ορχήστρα Μακρονήσου.....	51
Η σφαγή του Α΄ ΕΤΟ.....	56
Βασανιστήρια.....	59
Οι πολιτικοί κρατούμενοι.....	62
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 «Μα όταν ζεις χωρίς ελπίδα...» – η εσωτερική μετανάστευση	67
Επαρχιώτης στην Αθήνα	69
«Θοδωρέλι»	73
Στο Μπαράκι του Μάριου.....	75
Το πρώτο τραγούδι.....	79
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 Columbia	83
Τοίχοι ποτισμένοι νότες	85
«Καταστροφές και συμφορές»: ο μεταπολεμικός ήχος.....	89
Τα μεταπολεμικά λόγια.....	89
Κολοκοτρώνης.....	89
Ευτυχία.....	91
Βίρβος.....	93
Οι μεταπολεμικές φωνές.....	94
Στέλιος.....	96

Κεφάλαιο 6 Μαέστρος	103
Καθήκοντα μαέστρου	105
Από την παρτιτούρα στον δίσκο: Πώς φτιάχνεται ένα τραγούδι	106
Οι δρόμοι	108
Η ορχήστρα	110
Η ηχογράφηση	111
Περί μπουζουκιού.....	113
Ακρόασεις ταλέντων.....	117
Κεφάλαιο 7 Στο πάλλο	125
Λαϊκοί διασκεδαστές.....	127
Η τελευταία εμφάνιση σε κέντρο.....	131
Πετρούλα	134
Κεφάλαιο 8 Δάσκαλος	137
Η πρώτη σχολή	139
Η σχολή της Ακομινάτου.....	140
Η σχολή της Βίκτωρος Ουγκώ	142
Αννούλα.....	144
Μη στενοχωριέσαι, μάνα, αν δεν παντρευτώ τσιγγάνα	145
Κεφάλαιο 9 Από την Columbia στη Μίνος	147
Η φυγή από την Columbia.....	149
Ξανανάβοντας το τσιγάρο	153
Νέα ταλέντα – μέρος 2.....	156
Τα τραγούδια της μετανάστευσης.....	158
Τραγούδια-γελοιογραφίες	161
Μικρή και μεγάλη οθόνη.....	167
Η πρώτη προσπάθεια συνδικαλισμού.....	170
Κεφάλαιο 10 Μουσικός εμφύλιος	175
Τα «ινδικά».....	177
Μαντουβάλα.....	185
Βεντέτα, Sonata, Standard.....	187
Στον γύψο	189
Κεφάλαιο 11 Από τις 45 στροφές στις 33	195
Ρεμπέτικο περιβόλι.....	197
Τριαντάφυλλο κι αγκάθι	198
78-45-33 στροφές	203
Οικογενειακές απώλειες	206
Εξ αδιαίρετου	211
Όλα μου τα παράπονα	214

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12 ΕΜΣΕ - το όνειρο της αυτοδιαχείρισης	217
Το όνειρο του Λοϊζου	219
Κασετοπειρατεία	221
Συγγενικά δικαιώματα	225
Ο εισπρακτικός οργανισμός	232
Σαν ταινία	239
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13 Δύση	245
Η επιστροφή του Καζαντζίδη	247
Φθορά και αφθαρσία	252
Σύλλογος Υπεράσπισης Λαϊκού Τραγουδιού	257
Η δύση της δισκογραφίας	262
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 14 Ανατολή	269
Εύπνησαν οι αναμνήσεις.....	271
Η αυλαία πέφτει	289
Σαν όνειρο: η πρώτη ανάμνηση	297
Επίλογος	299
Σημειώσεις	301
Ευχαριστίες	305
Ντοκουμέντα	307
Ρεπερτόριο Θόδωρου Δερβενιώτη	321

Πρόλογος

Κρυφονέρι, Πήλιο 1979

Το αγροτικό του θείου Μανώλη σταμάτησε εκεί όπου τελείωνε η ασφαλτός. Ο Θόδωρος Δερβενιώτης άνοιξε την πόρτα του συνοδηγού και κατέβηκε. Οι υπόλοιποι, «τα γυναικόπαιδα», πηδήξαμε από την καρότσα και όλοι μαζί χωθήκαμε στην πυκνή βλάστηση της περιοχής που ήταν γνωστή με το όνομα «Κρυφονέρι».

Το μονοπάτι για τον προορισμό μας ήταν άρατο για κάποιον που δεν είχε ξαναπεράσει από το μέρος. Τα χόρτα και η βλάστηση το είχαν εύλογα διεκδικήσει μετά τη μακρόχρονη απουσία ανθρώπων. Αυτή ήταν η δίκαιη συνθήκη του βουνού με τους κατοίκους του.

Ο θείος Μανώλης, αγρότης και χειροδύναμος, άνοιγε δρόμο με τη «χωσά», ένα δρεπάνι ειδικό για τέτοιες περιστάσεις, φανερώνοντας βήμα βήμα τον δρόμο στο οικογενειακό караβάνι που τον ακολουθούσε. Όλο το σκηνικό θύμιζε ταινία με τον Ιντιάνα Τζόουνς, συγκεκριμένα την «Τελευταία Σταυροφορία», δεδομένου ότι το Ιερό Δισκοκόπητρο που μας περίμενε στο τέλος της διαδρομής δεν ήταν χρυσοποίκιλτο και πολυτελές, αλλά ξύλινο και ταπεινό, «το δισκοκόπητρο ενός ξυλουργού». Μια ξύλινη καλύβα, που τα σημάδια του χρόνου και της εγκατάλειψης πάνω της ίσως και να αποτελούσαν βελτίωση – δεν έδειχνε σαν κτίσμα που είχε ζήσει ποτέ καλύτερες μέρες. Και δεν ήταν ακριβώς «καλύτερες μέρες» αυτό που ερχόταν στο μυαλό του Θόδωρου Δερβενιώτη, καθώς κοιτούσε σιωπηλός την ξύλινη κατασκευή, και ενώ ζωντάνευαν μπροστά του σκηνές από το παρελθόν που εμείς αγνοούσαμε.

Εδώ, στο οικογενειακό κτήμα της οικογένειας Δερβενιώτη, ο πατέρας του ο μπαρμπα-Μήτσος τον κατσάδιαζε όταν τον έστελνε να ποτίσει και να φροντίσει τα λιγοστά δέντρα, αλλά αυτός ξεχνιόταν απορροφημένος στη μελέτη της βυζαντινής μουσικής. Εδώ ήταν επίσης που ο ίδιος ο μπαρμπα-Μήτσος τον κουβάλησε στον ώμο όλη την απόσταση των πέντε χιλιομέτρων μέχρι το σπίτι, όταν διπλωμένος και σχεδόν λιπόθυμος απ' τον πόνο ο Θόδωρος είχε σωριαστεί στο κτήμα από –όπως αποδείχθηκε– κρίση οξείας σκωληκοειδίτιδας. Εδώ ήταν που στην Κατοχή σκάβανε οι αντάρτες χαντάκια, εδώ ήταν που τα λιγοστά φιρίκια ξεγελούσαν την κατοχική πείνα, εδώ... εδώ... εδώ...

Ο Θόδωρος Δερβενιώτης ρουφούσε με τα μάτια κάθε λεπτομέρεια απ' το τοπίο γύρω του. Ήξερε ότι δεν θα το ξαναδεί – το βουνό μάς επέτρεψε μια τελευ-

ταία επίσκεψη αλλά μετά, μέσω των γεωλογικών μεταβολών που φέρνουν οι βροχοπτώσεις και οι χιονιάδες, θα το έκανε για πάντα δικό του. Όχι, ήταν εν γνώσει του ένα προσκύνημα αποχαιρετιστήριο. Την ίδια χρονιά, λίγους μήνες νωρίτερα, ο πατέρας του ο μπαρμπα-Μήτσος είχε φύγει απ' τη ζωή.

Το Κρυφονέρι είναι το ένα μέρος όπου ο Θόδωρος Δερβενιώτης βίωσε και τις τρεις ιδιότητες που όρισαν τη ζωή του: αγρότης, αντάρτης, μουσικός. Και όπως ο δύσβατος δρόμος για το κτήμα στο Κρυφονέρι, έτσι και η πρόσβαση στη μνήμη αυτού που έγινε, αυτού που σήμαινε, αυτού που ήταν ο Θόδωρος Δερβενιώτης, έχει αρχίσει να δυσχεραίνει από εμπόδια που ορθώνονται σε όποιον δεν γνωρίζει πού είναι το μονοπάτι. Αυτή είναι η άδικη συνθήκη ανάμεσα στην Ιστορία κι αυτούς που τη γράφουν.

Δεν είναι ακριβώς «λησμονημένος» –όλοι όσοι τον ζήσανε έχουν μόνο καλά λόγια να λένε γι' αυτόν– αλλά, ένα περίεργο πράγμα, οι «επαίοντες» όλο και σαν να αποφεύγουν να τον συμπεριλάβουν στα βιβλία αναφοράς, στις αναμνηστικές εκδόσεις, στις ιστορικές αφηγήσεις. Ένα κενό στο στρογγυλό σχήμα της μορφής του χάσκει ύποπτα στις πολυάριθμες αποτιμήσεις της Columbia, της οποίας υπήρξε μαέστρος, στα δεκάδες βιβλία για τον Καζαντζίδη, του οποίου αφενός ήταν επιστήθιος φίλος και αφετέρου υπήρξε ο συνθέτης που του έδωσε τα περισσότερα τραγούδια, αλλά και στα αφιερώματα για «τις μορφές που σημάδεψαν το λαϊκό τραγούδι» και τα «τραγούδια που έγραψαν ιστορία».

Εκατό χρόνια μετά τη γέννησή του, είναι μια καλή αφορμή για να σας πάρω μαζί μου σ' ένα ταξίδι-προσκύνημα. Να πάρω τα χνάρια που άφησε και παραμερίζοντας τα εμπόδια να ξαναοίξω το μονοπάτι. Για να αντικρίσω και να ζωντανέψω τις μνήμες και να μοιραστώ με όσους επιθυμούν να με ακολουθήσουν στο ταξίδι, το ταπεινό μεγαλείο που ήταν ο Θόδωρος Δερβενιώτης.

Για να πιούμε από το δισκοπότηρο ενός ξυλουργού.

Σπύρος Δερβενιώτης
Αθήνα 2024

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1
Ζαγορά Πηλίου

Το φως της ημέρας και το σκοτάδι της νύχτας

Ζαγορά Πηλίου 1983

Το πορτοκαλί Fiat 1300 διέσχισε τα τελευταία μέτρα πριν από τον τελικό του προορισμό. Προσπέρασε το υποκατάστημα της Τράπεζας Κρήτης, την αφετηρία του ΚΤΕΛ και το περίπτερο, και σταμάτησε μπροστά στην πεζούλα της πλατείας της Αγίας Κυριακής.

Η κάμερα της ΕΡΤ ακολούθησε τον Θόδωρο Δερβενιώτη καθώς έβγαινε από το αυτοκίνητο, με το λαούτο του ανά χείρας, διέσχισε την πλατεία και έφτασε στην άκρη της που έβλεπε προς το Αιγαίο. Εκεί κάθισε ανάμεσα στους μουσικούς της «Ζαγοριανής κομπανίας», που είχαν ήδη ξεκινήσει να παίζουν το «Παράπονα και κλάματα», ένα από τα πιο γνωστά του τραγούδια¹ και άρχισε να συνοδεύει κι αυτός με το λαούτο του. Η φωνή της Μαρίνας Μπαρούτα, που ερμήνευε το τραγούδι, συνέχισε να ακούγεται ως γέφυρα για την αλλαγή πλάνου, με τον Θόδωρο Δερβενιώτη, καθισμένο πια στο χαγιάτι του πατρικού σπιτιού του, να ξεκινάει την αφήγηση της ζωής του:

Θόδωρος Δερβενιώτης (Θ. Δ.): Γεννήθηκα σε τούτο εδώ το χωριό, τη Ζαγορά του Βόλου. Εδώ πρωτοαντίκρισα το φως της ημέρας και το σκοτάδι της νύχτας. Εδώ έζησα χαρές και λύπες, εδώ έχω τις παιδικές μου αναμνήσεις, που δυστυχώς οι πιο πολλές είναι πικρές. Οι γονείς μου ήταν φτωχοί. Ο πατέρας μου ήταν κουρέας. Ο παππούς μου, ο Θόδωρος Δερβενιώτης, ήταν μουσικός, έπαιζε λαούτο. Παράλληλα έφτιαχνε και βαρέλια, ήτανε βαρελοποιός. Από μικρός πήρα ίσως τη ρίζα του παππού μου. Είχα κλίση προς τη μουσική. Μου άρεσε να ακούω, να σκαλίζω τα όργανα και να υπάρχω γύρω από όλη αυτή την υπόθεση.

Ζαγορά Πηλίου 1928

Τίποτα δεν είχε αφεθεί στην τύχη, δεν υπήρχε αυτή η πολυτέλεια. Το εχθρικό έδαφος είχε επαρκώς χαρτογραφηθεί, οι οδοί διαφυγής είχαν εξονυχιστικά μελετηθεί, η στρατηγική είχε εξαντλητικά συζητηθεί και είχε γίνει κατανοητή απ' όλους. Ο Θεόδωρος Δ. Δερβενιώτης άνοιξε το σουρτάρι και έβγαλε από μέσα ένα πλακέ πιστόλι. Ο μόνιμος συνεργός του, ο μπαρμπα-Γιάννης ο Βισβίκης, είχε το αγαπημένο του κολτ με τη λευκή λαβή.

Ο «μικρός Θεοδωράκος», ο εγγονός του Θεόδωρου, περιεργαζόταν, όπως συ-

νήθιζε, τα θαυμαστά αντικείμενα πάνω στο τραπέζι. Ο Θεόδωρος τού έριξε μια αυστηρή ματιά και απομάκρυνε απότομα αυτό που δεν έπρεπε να βρίσκεται σε παιδικά χέρια, τα οποία δεν είχαν ακόμα επίγνωση του κινδύνου του.

Παρέδωσε το αντικείμενο, ένα κλαρίνο, σ' έναν από τους υπόλοιπους ενήλικες που ήταν μαζεμένοι στο δωμάτιο και ζώνονταν ο καθένας το δικό του όργανο.

Ήταν ώρα να ξεκινήσουν γι' αυτή την τόσο επικίνδυνη αποστολή: Να παίξουν μουσική σε γάμο.

Πήλιο 1928

Θ. Δ.: Ο πηλιορείτικος γάμος ήταν μια ολόκληρη ιεροτελεστία, που κρατούσε κοντά μία εβδομάδα. Την Τετάρτη ήταν τα «σταρόδειπνα». Την Παρασκευή τα «προζύμια» και το «αλεύρωμα του γαμπρού». Το Σάββατο δεν θυμάμαι τι και την Κυριακή το πρωί τα «προικιά». Το απόγευμα η στέψη και ο χορός στην αυλή της εκκλησίας, στη συνέχεια ο πηγαϊμός στο σπίτι, το κέρασμα των καλεσμένων με τον πατροπαράδοτο πηλιορείτικο μπακλαβά με τις πολλές στρώσεις και με τα κουφέτα, που τα έδιναν στο χέρι και όχι σε μπομπονιέρα. Μετά το κέρασμα, οι καλεσμένοι έφευγαν χαιρετώντας με ευχές το ζευγάρι, το οποίο πάνω στη χαιρετούρα καλούσε αυτούς που ήθελαν να έρθουν το βράδυ για φαγητό.²

Ήταν πια ξημέρωμα Κυριακής. Ο μεζές και το γλυκό, που άρχισαν να περιφέρονται σε δίσκο, ήταν το συνθηματικό για να αρχίσουν να φεύγουν και οι τελευταίοι καλεσμένοι. Κάτι που σπάνια γινόταν, και το γλέντι συνεχιζόταν όλη τη Δευτέρα, αρκετές φορές τραβούσε και μέχρι την Τρίτη.

Το συγκρότημα είχε μαζέψει καλή χαρτούρα, αλλά η κόπωση είχε αρχίσει να τους κυριεύει, παρ' όλες τις φιλότιμες προσπάθειες του μπαρμπα-Γιάννη του Βισβίκη να εξασφαλίζει διαλείμματα στην οργανοπαιξία, επιστρατεύοντας το οπλοστάσιό του από αστεία και χωρατά. Ήταν, πολύ σημαντικότερο, η ώρα που το οινόπνευμα είχε πάρει το πάνω χέρι, και οι άνθρωποι αγρίευαν. Το πρόσφατο περιστατικό, που ένας πιωμένος σε ένα πανηγύρι έσφαξε πάνω στη σούρα του τον λατερνατζή, είχε φτάσει άλλωστε και στα δικά τους αυτιά. Όταν φάνηκε η αντανάκλαση της πρώτης κάμας που έβγαине από την πρώτη ζώνη, ήταν η ώρα της απόδρασης.

Ο Δερβενιώτης και ο Βισβίκης συνεννοήθηκαν μεταξύ τους με τα μάτια. Ο μπαρμπα-Γιάννης σφύριξε στους υπόλοιπους. Το σχέδιο ακολουθήθηκε όπως είχε καταστρωθεί. Πρώτα φύγανε τα «βαριά όργανα», τα λαούτα και το σαντούρι. Τελευταίος έφυγε ο κλαριντζής, που μπορούσε να σπάσει το κλαρίνο στα τρία, να το χώσει στην τσέπη του σακακιού του και να έχει τα χέρια ελεύθερα για να αμυνθεί.

Όταν φτάσανε από τις προκαθορισμένες οδούς διαφυγής τους στο προσυμφωνημένο μέρος, ο Θεόδωρος Δ. Δερβενιώτης έριξε μια πιστολιά στον αέρα, σύνθημα ότι ήταν οπλισμένοι, για να αποθαρρύνει τους πιο θερμόαιμους που ίσως τους είχαν πάρει στο κατόπι. Ακουμπήσανε λαχανιασμένοι στον κορμό ενός πλάτανου. Είχαν αρχίσει να γερνάνε για τέτοια. Ο Θεόδωρος γύρισε στον επί δεκαετίες συνεργάτη του, ο οποίος έβρισκε πάλι την ανάσα του, τον κοίταξε βλοσυρά και του είπε: «Κατάλαβες γιατί δεν θέλω να μπλέξει ο μικρός μ' αυτά;».

Γιάννης Βισβίκης (δεύτερος από αριστερά)
και ο Θεόδωρος Δ. Δερβενιώτης (τρίτος από αριστερά) ανάμεσα σε φίλους.

Αγία Κυριακή, Ζαγορά Πηλίου 1928

Ο Θόδωρος Δερβενιώτης πήρε θέση στο ψαλτήρι με όλη την επισημότητα και την ανδροπρέπεια που του επέτρεπαν τα μόλις έξι χρόνια ζωής του. Είχε γίνει όχι απλά ισότιμο, αλλά πολύτιμο μέρος της λειτουργίας: Η φωνή του, φωνή παιδική, ακουγόταν οκτώ φωνές πιο πάνω από τους υπόλοιπους, που είχαν φωνές πιο μεστωμένες, μπάσες. Κρατούσε το ίσο, μια όχι και τόσο εύκολη υπόθεση, γιατί χρειαζόταν αρκετή πειθαρχία ώστε να μη σε επηρεάζουν τα ανεβοκατεβάσματα της κύριας μελωδίας.

Σιγά σιγά άρχισαν να εντυπώνονται στο μυαλό του τα ακούσματα των ήχων της βυζαντινής μουσικής και οι ονομασίες τους: πρώτος ήχος, δεύτερος ήχος, τρίτος, τέταρτος, πλάγιος του πρώτου, πλάγιος του δεύτερου, βαρύς και πλάγιος του τετάρτου.

Θα υπέθετε κανείς ότι η τόσο συχνή παρουσία ενός εξάχρονου αγοριού στα εκκλησιαστικά δρώμενα ήταν το δίχως άλλο προϊόν καταναγκασμού, πιθανότατα από θρησκοόληπτους γονείς ή δασκάλους. Το αντίθετο ακριβώς συνέβαινε. Στη φτωχική προπολεμική Ζαγορά, αν σε κάτι κατανάγκαζε ένας γονιός το παιδί του, θα ήταν στην όσο το δυνατόν μεγαλύτερη συμμετοχή στις ατελείωτες αγροτικές εργασίες. Και η οικογένεια του Θόδωρου, από τις πιο φτωχές, είχε ανάγκη ακόμα και το νεαρότερο μέλος της να συνεισφέρει «τον ιδρώτα του προσώπου του».

Ήδη η οικογένεια είχε βιώσει την απώλεια ενός μέλους της πριν αυτό συμπληρώσει έναν χρόνο ζωής. Το νεογέννητο αδερφάκι του Θόδωρου, ο Αλέξανδρος, ήταν κατά γενική ομολογία ένα εξωπραγματικά όμορφο μωρό. Όλοι ήθελαν να το αγγίξουν, όλοι ζητούσαν να το πάρουν στην αγκαλιά τους. Λίγο πριν από τα πρώτα του γενέθλια, το βρέφος ανέβασε πυρετό. Φωνάζανε στο σπίτι τη γιατίνα του χωριού, η οποία έδωσε εντολή να ετοιμάσουν έναν κουβά ζεστό νερό κι έναν κουβά κρύο. Για ώρα βουτούσε το βρέφος εναλλάξ στο ζεστό και το κρύο νερό. «Τώρα θα γίνει καλά» έλεγε η γιατίνα. Το επόμενο πρωί ωστόσο το μωρό έσβησε. «Απ' το μάτι» ήταν η γενική ετυμολογία. Πώς αλλιώς να εξηγηθεί η απώλεια της τόσο αθώας ομορφιάς σε μια κοινωνία όπου ο επιστήμονας δεν μπορεί παρά να ξέρει κι ο Θεός δεν μπορεί παρά να νοιάζεται;

Ο Θόδωρος Δερβενιώτης, το παιδί με το έντονο, πεντακάθαρο αλλά και αυστηρό βλέμμα, δεν είχε θεολογικές ανησυχίες, παρόλο που η ενασχόλησή του με την ψαλτική τού είχε χαρίσει το παρατσούκλι «ιερέυ» από έναν απ' τους δασκάλους του. «Σήκω στον πίνακα, ιερέυ». «Πες μας το μάθημα, ιερέυ».

Ήταν καθαρά η έλξη προς τη μουσική που τον τραβούσε στην εκκλησία όπως το λουλούδι τη μέλισσα. Απλώς το λουλούδι στο διάβα αυτής της συγκεκριμένης μέλισσας λεγόταν «βυζαντινή μουσική». Και το προϊόν της μεταξύ τους γονιμοποίησης θα λεγόταν, πολλά χρόνια αργότερα, «λαϊκό τραγούδι».

Ζαγορά Πηλίου 1929

«Κάλτσες! Πάρτε κάλτσες για τα βρομοπόδαρά σας!» Η επικοινωνιακή τακτική τουπραματευτή ονόματι Γεωργαντά για να πουλήσει τηνπραμάτεια του στο πανηγύρι ήταν ομολογουμένως ανορθόδοξη, ειδικά αν σκεφτεί κανείς ότι ο ανταγωνισμός γύρω του είχε το επιπλέον προνόμιο να είναι λίγο πιο εκμαυλιστικός από ζευγάρια τρίχινες κάλτσες. Ψιλικά, παιχνίδια, λοταρίες, μαλλί της γριάς βρίσκονταν σε αφθονία στον περίβολο και τον δρόμο της Αγίας Κυριακής, για το πανηγύρι που θα διαρκούσε τρεις ημέρες. Από πάνω απ' την πλατεία, στα σκαλιά, οιπραματευτάδες είχαν ήδη απλώσει το εμπόρευσμά τους.

Ο Ζορίνης ο νταουλιέρης πήρε τη θέση του κάτω από τη δαφνιά και άρχισε να βαράει το νταούλι, που ήταν και το σύνθημα ότι ξεκινά το πανηγύρι, ανή-

μερα της αγίας Κυριακής, ώστε να αρχίσει να μαζεύεται ο κόσμος. Η ώρα ήταν ακόμα τρεις το απόγευμα, ο ήλιος ντάλα, και το ίσο στο νταούλι το κρατούσανε τα κακαβάκια, κάτι μεγάλα τζιτζίκια («τζιτζίρια» στην τοπική διάλεκτο), που ακούγονταν από τις καρυδιές κάτω απ' την πλατεία.

Κατά τις οκτώ το βράδυ, το νταούλι έφευγε για να συνεχίσει στην κάτω πλατεία, αφήνοντας τον χώρο στους οργανοπαίκτες για να αρχίσουν οι χοροί.

Ο μικρός Θόδωρος μαζί με την υπόλοιπη μαρίδα από πιτσιρικάδες μαζεύοντουσαν μπροστά από τους μουσικούς, των οποίων οι μελωδίες εναλλάσσονταν ανάμεσα στα συρτά και τα καλαματιανά, τα ταγκό, τα φοξ-τροτ και τα βαλς. Πού και πού ο μπαρμπα-Γιάννης ο Βισβίκης τούς κυνηγούσε με το δοξάρι «Αι σαπέρα», αλλά ύστερα από λίγο, η μαρίδα ξαναμαζευόταν.

Στις εντεκάμισι, με μαθηματική ακρίβεια, άρχισε η αιώνια διαμάχη για το είδος της μουσικής που θα παίζανε εφεξής οι οργανοπαίκτες: «Ευρωπαϊκά!» «Όχι ρε, ελληνικά!». Τα πνεύματα οξύνθηκαν, οι παρευρισκόμενοι ήρθαν στα χέρια. Ο αστυνόμος αναγκάστηκε να παρέμβει και να δώσει μια σολομώντεια λύση: «Μισή ώρα ελληνικούς χορούς και μισή ώρα ευρωπαϊκούς».

Στην ηλικία των επτά ετών, ο Θόδωρος Δερβενιώτης είχε γίνει μάρτυρας της πρώτης διαμάχης μεταξύ ευρωπαϊκών και ελληνικών ακουσμάτων. Δεν το ήξερε ακόμα, αλλά ο ίδιος θα ενσάρκωνε αυτή τη διαμάχη σε όλη τη διάρκεια του συνθετικού του βίου.

Ζαγορά Πηλίου 1933

Θ. Δ.: Όπου άκουγα όργανα εγώ, στεκόμουν εκεί δυο τρία μέτρα μακριά και τα χάααζεα έτσι με το στόμα ανοιχτό. Και φυσικά μέσα στο σπίτι μας, εκεί που μέναμε, έμενε ο παππούς μου και πολλές φορές κάνανε πρόβες η κομπανία, μαζεύοντουσαν όλοι και κάνανε πρόβες. Μια φορά, όπως κάνανε πρόβες, άφησαν τα όργανα για να βγουν στην πιάτσα, στην αγορά που λέμε, στα μαγαζιά. Βέβαια τα άλλα τα όργανα ήτανε κλειδωμένα στις θήκες τους, δεν μπορούσα να κάνω τίποτα, οπότε καταπιάστηκα με το σαντούρι όπως το είχε ακουμπήσει ο σαντουριέρης εκεί, δεν το είχε βάλει μέσα σε μια θήκη μεγάλη που είχε, και πήγα εγώ και χτυπούσα τις χορδές. Όπως χτύπησα μια νότα «τιιν», κάνω την από πάνω «τααν» «τιιν-τααν» «τιιν-τααν» χτυπούσα αυτές τις δύο νότες και μου ήρθε στο μυαλό το «Είναι μεσάνυχτα», ένα τραγούδι ελαφρό, που ήταν τότε μεγάλο σουξέ. «Οι διαβάαατες στον δρόοοομο αραιώωω-νουν». Δύο χορδές ήταν, η μία δίπλα στην άλλη, και αυτές οι δύο χορδές όπως τις χτύπησα «τιιν-τααν» μου βγάλαν' αυτή τη μελωδία. Κι εκείνη την ώρα μπήκε μέσα ο θείος μου, ο αδερφός του πατέρα μου, κι εγώ δεν τον πήρα είδηση ότι μπήκε μέσα και μου ρίχνει μια σφαλιάρα στον σβέρκο. «Γκρεμίσου από κει» μου λέει «κι

άσ' τα όργανα και φύγε». Κόπκκα εγώ εκείνη την ώρα, ήθελα να του πω «Εγώ εδώ τώρα ανακάλυψα πράμα να πούμε...» Ε, έφυγα εγώ εκείνη την ώρα, πάει, τέλειωσε η δουλειά αυτή.³

Ζαγορά Πηλίου 1934

Το γραμμόφωνο με το χωνί, το μοναδικό στη Ζαγορά, ήταν το ξεχωριστό καμάρι (και το εμπορικό πλεονέκτημα) στο καφενείο του Γιώργου του Παπουτσή, κι όλη μέρα έπαιζε τις «πλάκες», όπως λέγονταν οι πρώτοι δίσκοι των 78 στροφών, προς τέρψη των θαμώνων.

Τα καφενεία-τσιπουράδικα ήταν ο τόπος συνάντησης των μεγάλων. Ο Θόδωρος Δερβενιώτης από δέκα χρόνων την κοπανούσε κρυφά από το σπίτι και σπινόταν έξω από το μαγαζί, κοιτώντας κλεφτά γύρω γύρω μήπως φανεί ο πατέρας του ο Μήτσος, και μαζί και η αεροπλανική σφαλιάρα που θα συνόδευε την έλευσή του. Ο φόβος μιας πχηρήs ενήλικης σφαλιάρας, πανταχού παρών στη μέση παιδική ζωή της δεκαετίας του 1930, συνόδευε όπως αποδεικνύεται τον μικρό Θόδωρο σε κάθε βήμα της γνωριμίας του με το θαύμα της μουσικής. Αλλά η έλξη που του ασκούσε αυτή η τέχνη υπερνικούσε το καρδιοχτύπι της γονεϊκής τιμωρίας. Κάθε πηγή μουσικής τον τραβούσε όπως το φως την πυγολαμπίδα. Και αν εξαιρέσεις τα πανηγύρια και το ψαλτήρι, μία ήταν η «πηγή του φωτός της μουσικής» στο χωριό: το γραμμόφωνο του καφενείου.

Ο Θόδωρος Δερβενιώτης με τη θεία του Συραγώ.